

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
міжнародних економічних відносин
Протокол № 1 від 28.08.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

БЕЗПЕКА БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань **всі**
Спеціальність **всі**
Освітній рівень **другий (магістерський)**
Освітня програма **всі**

Статус дисципліни **вибіркова**
Мова викладання, навчання та оцінювання **українська**

Розробники:
к.е.н., доцент

_____ Олександр МІШИН

Завідувач кафедри
міжнародних економічних
відносин

_____ Ірина ОТЕНКО

Харків
2023

ВСТУП

В умовах загострення конкуренції на ринку банківських продуктів для будь-якої банківської установи актуальною є активізація зусиль з побудови дієвої системи безпеки, яка б захищала від витоку інформації, крадіжок, розтрат, фізичних небезпек, загроз з боку конкурентів, проблемних працівників, недобросовісної конкуренції та банківського шпигунства. Належний рівень безпеки банківських установ є запорукою їх фінансової стійкості, успішності функціонування та прибутковості їх діяльності. Належний рівень

Навчальна дисципліна “Безпека банківських установ” належить до вибіркового навчальних дисциплін, а саме маг-майнорів.

Мета навчальної дисципліни: надання здобувачам вищої освіти можливості формування компетентностей щодо організації та дотримання безпеки в банківських установах.

Завдання дисципліни полягають у вивченні питань:

- організації управління фінансово-економічною безпекою в банку;
- протидії загрозам діяльності банківських установ;
- протидії недобросовісній конкуренції і промислового шпигунству в банківських установах;
- організації охорони та дій в банківських установах в екстремальних умовах;
- інформаційної безпеки банківських установ;
- інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності банківських установ;
- управління фінансово-економічною безпекою банківських установ;
- забезпечення безпеки в роботі з персоналом банківських установ;
- організації безпеки комп'ютерних технологій і систем у банківських установах.

Об'єктом вивчення дисципліни є процес забезпечення безпеки банківських установ.

Предмет навчальної дисципліни: методи та інструменти забезпечення безпеки та протидії загрозам діяльності банківських установ.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
Критично осмислювати, вибирати та використовувати необхідний науковий, методичний і аналітичний інструментарій для управління в непередбачуваних умовах з метою забезпечення та підтримки безпеко-орієнтованого розвитку	Здатність обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій менеджменту, в тому числі у відповідності до цілей управління фінансово-економічною безпекою та міжнародних стандартів
	Здатність проведення досліджень на відповідному рівні
Планувати діяльність з забезпечення фінансово-економічної безпеки розвитку організації в стратегічному та тактичному розрізах	Здатність встановлювати цінності, бачення, місію, цілі та критерії, за якими організація визначає подальші напрями безпеко-орієнтованого розвитку, розробляти і реалізовувати відповідні стратегії
Вміти делегувати повноваження та керівництво підрозділом управління фінансово-економічною безпекою, організувати та здійснювати ефективні комунікації всередині колективу підрозділу, а також з представниками податкових, правоохоронних, інших державних установ згідно діючого законодавства	Здатність створювати та організувати ефективні комунікації в процесі управління фінансово-економічною безпекою
Ідентифікувати проблеми в організації та обґрунтовувати методи їх вирішення	Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати їх реалізацію
Проектувати ефективну систему управління фінансово-економічною безпекою розвитку організації	Здатність до управління організацією та безпекою її розвитку
Вміти планувати і здійснювати інформаційне, методичне, матеріальне, фінансове та кадрове забезпечення безпеко-орієнтованого розвитку організації; вміти аналізувати та оцінювати достатність ресурсів організації, ефективно їх використовувати для забезпечення безпеко-орієнтованого розвитку	

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади управління безпекою в банківських установах

Тема 1. Основи безпеки банківської діяльності

Сутність безпеки банків, мета і завдання безпечного функціонування банку. Принципи безпеки. Види безпеки: кадрова, фінансово-економічна, силова, особиста, інформаційна, колективна. Форми організації безпеки банківської діяльності. Сутність та перелік сил та засобів банківської безпеки. Діяльність персоналу банку щодо виконання заходів безпеки. Її зміст та особливості організації.

Тема 2. Організація управління фінансово-економічною безпекою в банку

Місце, сутність та роль фінансово-економічної безпеки в банку. Об'єкти фінансово-економічної безпеки банки. Елементи системи фінансово-економічної безпеки банківської установи. Корпоративні ресурси, що використовуються для забезпечення фінансово-економічної безпеки банку. Структура відділу безпеки в банку. Функції відділу безпеки. Посадові інструкції та посадові обов'язки працівників відділу безпеки банку.

Тема 3. Загрози діяльності банківських установ

Поняття про загрози фінансово-економічній безпеці банку. Зовнішні та внутрішні загрози, їх характеристика та тенденції розвитку. Склад внутрішніх загроз та фактори, що обумовлюють їх виникнення. Походження зовнішніх загроз банку. Сутність та види банківського шахрайства і зловживання службовим становищем працівників банків. Спільні та відмінні риси банківського шахрайства і зловживання службовим становищем. Система та характеристика заходів банку щодо захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз. Роль персоналу в забезпеченні захисту банку від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Тема 4. Недобросовісна конкуренція і промислове шпигунство в банківських установах

Сутність та відмінності недобросовісної конкуренції та промислового шпигунства, їх прояв у банках. Характеристика можливих способів залучення до роботи працівників банку промисловими шпигунами. Інструменти ідентифікації діяльності промислових шпигунів.

Тема 5. Організація охорони та дій банківських установ в екстремальних умовах

Роль обладнання та технічної укріпленості банків в забезпеченні їх безпечного функціонування. Функції відділу охорони банку. Організація охорони установ банків. Поняття про режим охорони та засоби його дотримання. Види режимів охорони банку. Види перепусток, що використовуються в банках. Принципи, завдання режиму охорони. Дії установ банків в екстремальних умовах. Види та характеристика екстремальних подій.

Змістовний модуль 2. Практичні засади управління безпекою в банківських установах

Тема 6. Інформаційна безпека банківських установ

Поняття про неправомірне отримання інформації і захист від нього. Поняття витоку інформації та несанкціонованого доступу до банківської інформації. Характеристика каналів витоку інформації. Фактори, що створюють умови для витоку інформації. Правове регулювання захисту таємниць банків. Характеристика законодавчих актів. Види відповідальності за посягання на таємниці банків. Структура нормативної бази банку з інформаційної безпеки. Апаратні і програмні засоби захисту від несанкціонованого доступу і витоку інформації.

Тема 7. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності банківських установ

Зміст інформаційно-аналітичної роботи в банках. Поняття про інформаційні ресурси банку. Джерела інформації для аналізу фінансово-економічної безпеки. Сутність і роль комерційної розвідки банківських установ. Функції та посадові обов'язки економіста-аналітика в банках. Сутність інформаційного аудиту та моніторингу в банках. Завдання та порядок організації моніторингу фінансово-економічної безпеки банківської установи.

Тема 8. Фінансово-економічна безпека банківських установ

Сутність та організація захисту матеріальних цінностей, обладнання та технічних засобів від протиправних посягань. Забезпечення безпеки кредитних операцій банків. Оцінка кредитоспроможності позичальника. Ступінь ризикованості кредитних угод. Забезпечення безпеки роботи банків на фондовому ринку. Сутність безпеки проведення в банках касових операцій. Забезпечення безпеки роботи банків з пластиковими платіжними засобами. Організація безпечного проведення валютних операцій банків. Види і способи боротьби з легалізацією (відмиванням) незаконно отриманих грошей.

Тема 9. Забезпечення безпеки в роботі з персоналом банківських установ

Психологія недобросовісного працівника, клієнта, шахрая. Відмінності в поведінці недобросовісного працівника, клієнта і шахрая. Вплив трудових конфліктів на рівень кадрової безпеки підприємства. Види трудових конфліктів. Засоби попередження конфліктів. Шляхи вирішення трудових конфліктів. Стадії трудового конфлікту.

Тема 10. Безпека комп'ютерних технологій і систем у банківських установах

Елементи системи технічного захисту інформації банків. Виховна та профілактична робота з персоналом банку. Заходи профілактики порушень персоналом трудового розпорядку. Порядок забезпечення безпеки електронних платежів. Заходи забезпечення безпеки електронних платежів.

Перелік практичних (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2.

Перелік практичних (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. Семінарське заняття 1	Питання до заняття: 1. Етимологія поняття " безпека банку". 2. Сутність та види безпеки банків. 3. Безпеки діяльності комерційних банків як складова безпеки функціонування банківської системи країни. 5. Роль і місце безпеки банківської діяльності у забезпеченні фінансової безпеки держави. 6. Дискусія на тему "Ефективність безпеки банківської діяльності і шляхи досягнення її високого рівня". 7. Діяльність персоналу банку щодо посилення безпеки
Тема 2. Практичне заняття 1	Завдання 1. Формування організаційної структури відділу фінансово-економічної безпеки банку. Завдання 2. Ситуаційні вправи, що характеризують дотримання фінансово-економічної безпеки начальниками відділів банківської установи
Тема 3. Семінарське заняття 2	Робота в малих групах за питаннями: 1. Види внутрішніх загроз у банківських установах. 2. Характеристика зовнішніх загроз банків. 3. Сутність, спільні та відмінні риси банківського шахрайства та зловживання службовим становищем працівників банків. 4. Характеристика заходів банку щодо захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз
Тема 4. Практичне заняття 2	Завдання 1. Модель поведінки працівників служби безпеки в умовах недобросовісної конкуренції. Завдання 2. Моделювання поведінки персоналу в умовах промислового шпигунства. Завдання 3. Розробка програми протидії недобросовісній конкуренції та промислового шпигунству
Тема 5. Практичне заняття 3	Ділова гра «Організація дій банківського персоналу в екстремальних умовах»
Тема 6. Семінарське заняття 3	Питання до заняття: 1. Види неправомірного отримання інформації і захист від нього. 2. Законодавче регулювання захисту таємниць банків. 3. Відповідальність за посягання на таємниці банків. 4. Нормативна та інформаційна база банку щодо управління інформаційною безпекою. 5. Поняття про інформаційний моніторинг у банківській установі
Тема 7. Практичне заняття 4	Завдання 1. Складання програми інформаційно-аналітичної роботи в банках. Завдання 2. Розробка програми внутрішнього інформаційного аудиту в банках. Завдання 3. Складання та опрацювання тесту внутрішнього інформаційного аудиту банку
Тема 8. Практичне заняття 5	Завдання 1. Оцінка кредитоспроможності позичальника. Завдання 2. Ситуаційні завдання на тему "Робота кредитного комітету"
Тема 9. Практичне заняття 6	Завдання 1. Аналіз новітнього досвіду у вирішенні конфліктних ситуацій в системі безпеки банківських установ". Завдання 2. Ситуаційні вправи з вивчення психології недобросовісного працівника, клієнта та шахрая
Тема 10. Семінарське заняття 4	1. Структура системи технічного захисту інформації банків. 2. Механізм забезпечення безпеки електронних платежів. 3. Організація безпеки комп'ютерних технологій

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною подано у табл. 3.

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1	Вивчення лекційного матеріалу за питаннями: 1. Етимологія слова "безпека". 2. Переваги і недоліки форм безпеки банківської діяльності. Підготовка до семінарського заняття за питаннями: 3. Відмінність між поняттями сили та безпеки банківських установ. 4. Поняття про заходи безпеки
Тема 2	Вивчення лекційного матеріалу за питаннями: 1. Етимологія поняття "фінансово-економічна безпека". 2. Суб'єкти фінансово-економічної безпеки. Підготовка до практичного заняття за питанням: 3. Положення про відділ безпеки банку
Тема 3	Вивчення лекційного матеріалу за питаннями: 1. Найбільш поширені зовнішні та внутрішні загрози на ринку банківських послуг в Україні. 2. Відмінності між поняттями банківського шахрайства і зловживання службовим становищем. 3. Види банківських ризиків. Підготовка до контрольної роботи
Тема 4	Вивчення лекційного матеріалу за питанням: 1. Ознаки недобросовісної конкуренції в банківській діяльності. Підготовка до практичного заняття за питанням: 2. Ознаки промислового шпигунства, його наслідки для банків
Тема 5	Вивчення лекційного матеріалу за питаннями: 1. Технічні аспекти забезпечення належного режиму охорони банківських установ. 2. Положення про відділ охорони в банківських установах. Підготовка до практичного заняття за питаннями: 3. Види екстремальних умов роботи в банківських установах. 4. Ознаки настання екстремальних умов. Підготовка до колоквиуму
Тема 6	Вивчення лекційного матеріалу за питанням: 1. Сутність поняття "комерційна таємниця". Підготовка до семінарського заняття за питаннями: 2. Види відповідальності за порушення банківської таємниці. 3. Сутність поняття "інформаційна безпека"
Тема 7	Вивчення лекційного матеріалу за питанням: 1. Організація аналітичної роботи в банках. Підготовка до практичного заняття за питаннями: 2. Відмінності між інформаційним аудитом та моніторингом у банках. 3. Посадова інструкція економіста-аналітика банку
Тема 8	Вивчення лекційного матеріалу за питаннями: 1. Види матеріальних цінностей банків. 2. Види банківських операцій. Підготовка до семінарського заняття за питаннями: 3. Поняття про легалізацію незаконно отриманих грошей. 4. Види кредитних операцій
Тема 9	Вивчення лекційного матеріалу за питанням: 1. Поняття "недобросовісний працівник" та "шахрай". Підготовка до семінарського заняття за питаннями: 2. Види конфліктів. 3. Наслідки конфліктів у трудовому колективі банку
Тема 10	Вивчення лекційного матеріалу за питанням: 1. Програмне забезпечення, що використовується банківськими установами. Підготовка до семінарського заняття за питанням: 2. Поняття «безпека електронних платежів». Підготовка до колоквиуму. Перевірка творчого завдання на тему «Аналіз рівня безпеки банківської установи»
Тема 1 – 10	Підготовка творчого завдання, виконання домашніх завдань

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) та / або лабораторних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Теми 2, 4 – 10), проблемна лекція (Тема 3), міні-лекція (Тема 1)).

Наочні (демонстрація (Теми 1 – 10)).

Практичні (практична робота (Теми 2, 4, 7), ситуаційні вправи (Теми 8, 9), семінар-дискусія (Тема 1), ділова гра (Тема 5), семінарські заняття (3, 6, 10).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

Формою семестрового контролю є залік: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти отримати залік – 60 балів.

Підсумковий контроль здійснюється у вигляді семестрового контролю.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку. Залікова оцінка визначається шляхом сумування балів за усі види поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи під час поточного контролю: тестування (10 балів), презентації та доповіді (10 балів), творче завдання (11 балів), домашні завдання (20 балів), опитування (5 балів), письмова контрольна робота (5 балів), колоквиуми (24 бали), есе (10 балів), ділова гра (5 балів).

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Йона Л. Г. Системи банківської безпеки : навч. посіб. для освіт.-проф. підгот. бакалаврів з галузі знань 12 "Інформаційні технології" за спец. 125 "Кібербезпека" / Л. Г. Йона, О. В. Онацький, О. В. Швець. – Одеса : ДУІТЗ, 2022. – 190 с.

2. Ушакова О. А. Банківські операції : навч. посіб. / О. А.Ушакова. – Рівне : НУВГП, 2021. – 226 с.

Додаткова

3. Банківські операції: в схемах, таблицях, коментарях : навч. посіб. / уклад.: О. М. Гладчук, І. Я. Ткачук, В. М. Харабара. – Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича : Рута, 2020. – 207 с.

4. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації : монографія / Варналій З. С. – Київ : Знання України, 2020. – 423 с.

5. Вовченко О. С. Фінансова стабільність банків в умовах динамічного макроекономічного середовища : монографія / О. С. Вовченко, С. Б. Єгоричева. – Полтава : ПУЕТ, 2021. – 232 с.

6. Давиденко Н. М. Фінансова безпека держави: навч. посіб. для студентів ОС "Магістр" спец. 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" / Н. М. Давиденко, Н. К. Мрачковська. – Київ : НУБіП України, 2020. – 331 с.

7. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. / Г. В. Блакита та ін. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. – 303 с.

8. Економічна безпека суб'єктів підприємництва : підручник / З. С. Варналій та ін. ; за ред. З. С. Варналія. – Чернівці : Технодрук, 2020. – 457 с.

9. Міжнародна безпека: методичні рекомендації до виконання практичних завдань для студентів спеціальності 292 "Міжнародні економічні відносини" другого (магістерського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. К. Г. Наумік-Гладка, О. В. Перепелюкова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. — 33 с. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27995>.

10. Плукар Л. А. Економічна безпека суб'єктів господарювання регіональної банківської системи : монографія / Л. А. Плукар. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2021. – 151 с.

11. Соціальна складова управління фінансово-економічною безпекою. Методичні рекомендації до практичних завдань для студентів спеціальності 073 "Менеджмент" другого (магістерського) рівня [Електронний ресурс] / укл. М. І. Чепелюк. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 33 с. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/24879>

Інформаційні ресурси

12. Конспект лекцій з навчальної дисципліни “Безпека банківських установ” [Електронний ресурс]. – <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=6861>.

13. Офіційний сайт НБУ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

14. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Дисципліна “Безпека банківських установ” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=6861/>